

d'ésser el més funcional possible i els gràfics, dibuixos, gravats i composició tipogràfica deuen ser dirigits a facilitar la lectura i comprensió dels articles. Una cosa que sí que trobo avantatjosa és el canvi del relligat a "l'americana" emprat en el primer número per el cosit o grapat dels següents. Agafem qualsevol exemplar: dues pàgines esmerçades en l'índex però, a pesar d'aquest malbaratament de paper, sobretot l'índex en català es fa incòmode de resseguir; les xifres desproporcionades s'ho mengen tot: són obsessives. M'agradaria que féssiu la comparació amb l'índex del "Scientific American".

Passem més endavant: a cada pàgina un tros blanc a la part superior, barres negres, columnes trencades, fotografies amb el peu al cap o al costat menys previsible o bé sense peu (i a vegades sense cap ni peus), dibuixos de difícil o rebuscada relació amb el text. Trossets de text que semblen peus i no ho són, etc. Títols a doble pàgina. Títols enmig del text en lletra grossíssima sense cap visible justificació... El nom de l'autor al final de l'article entre parèntesis ¿És que hi ha dubtes que l'autor ho sigui de veritat? Per què aquest ús i abús del parèntesi? També hi trobo a faltar, a (ciència), unes pàgines dedicades al

científic "amateur": La resta de l'Estat espanyol ha estat sempre terra de "titulados" (amb glorioses excepcions). Catalunya, molt semblant en aquest aspecte a la Gran Bretanya, és terra de "private gentlemen" d'"amateurs scientists". La ciència no és patrimoni exclusiu de ningú i en el nostre país hi ha un bon nombre de gent que esmercen el seu lleure i moltes vegades els seus diners en activitats científiques: entomologia, construcció de telescopis o ordinadors, observacions astronòmiques, mineralogia, etc. I per acabar: ¿No seria possible una col·laboració més important, amb treballs originals, de cientí-

tics catalans? Desitjant de tot cor per al bé de Catalunya i de la difusió del coneixement científic que (ciència) tingui una vida llarga i esplendorosa, us saluda cordialment,

Jordi Balasch i Oribe, Barcelona

P.S. Se m'acut que podrien ser força interessants uns números dedicats als computadors i als mini i micro. També crec que s'ha publicat poca cosa sobre geologia, etc. de Catalunya (actualitzat).

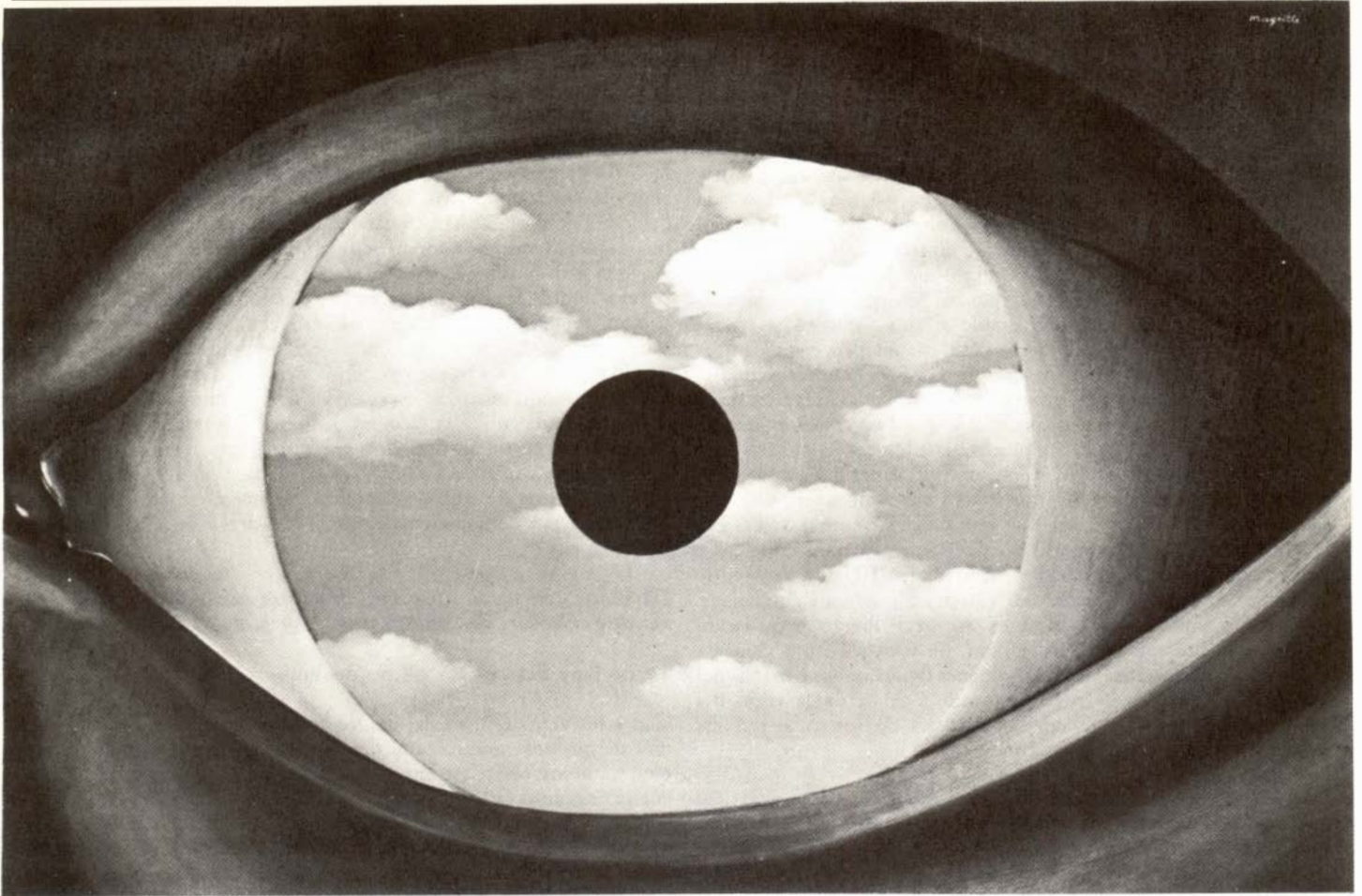
P.S. Adjunt a aquesta carta us trameto un taló bancari corresponent a la meua subscripció a (ciència). Els números anteriors els havia comprat al quiosc.

(ficció)

ECLIPSI TOTAL

per Michael Rogers

Michael Rogers despèn una part considerable del seu temps lliure a recórrer les regions més salvatges de l'Amèrica del Nord. És ben lògic, doncs, que quan el vam enviar a un dels indrets més apartats de la superfície terrestre estiguéssim pràcticament segurs que sobreviuria; i va sobreviure, és clar, malgrat que perdé vuit quilos i contragué un cas singular de disenteria amèbica. Michael anà a Mauritània no sols per contar-nos l'efecte de la lluna cobrint totalment el disc solar, sinó també per donar-nos testimoni d'una subcultura itinerant fenomenal: la dels guillats pels eclipsis totals. La situació era difícil: Michael havia de relatar un fet científic i alhora cultural. En concret, havia d'informar sobre una cultura de la qual pràcticament ningú no havia sentit a parlar, i molt menys conegut. Va decidir escriure en forma d'un escrit diari cronològic, en què apuntà nombrosos detalls del comportament dels adoradors de l'eclipsi. El gros de l'article fou escrit durant el trajecte entre les illes Canàries i el Marroc, i una mica més tard Michael va descobrir que ell també havia esdevingut un sonat dels eclipsis. Aquest reportatge, escrit inicialment per a la revista "Rolling Stone", vaguanyar l'any 1974 el premi Westinghouse per a escrits científics de la Societat Americana per als Avenços de la Ciència (AAAS) i el publiquem a (ciència) per gentilesa d'Editorial Anagrama, de la qual recomanem llegir el llibre *Reportajes. El nuevo periodismo en "Rolling Stone"* (Barcelona, 1979) en què fou inclosa la versió castellana del present relat.

? "Aquesta malaltia afecta aproximadament un de cada 100.000 nord-americans: addicció a l'eclipsi total de sol. La síndrome es caracteritza per un malbaratament irracional de grans quantitats de temps i diners per tal de poder rebre de ple a ple l'ombra de la lluna durant uns quants minuts. És altament contagiosa i la infecció tan sols requereix una simple exposició a la foscor d'un eclipsi total. Donat el que se'n sap fins avui, aquesta malaltia és considerada incurable."

Extracte d'una monografia inèdita,
Psicopatologia de l'espectador d'eclipsis.

30 de juny del 1973 - 04.00.00 hores

El noi esprimatxat de New Jersey, un estudiant graduat en astrofísica, camina fent voltes mentre gesticula nerviosament. És al mig del desert del Sàhara, i és membre de l'expedició científica més gran en tota la història d'Àfrica. Duu un ampli boubou de color blau, pantalons curts bermudes i una camisa de cotó sota la túnica; corona el seu cap amb un gran turbant blanc. Dues nits sense dormir, i ara, precisament a sis hores i quaranta-dos —no, Déu meu!, quaranta-un— minuts de l'eclipsi solar més perfecte fins a l'any 2150 d. C., acaba de perdre els 500 peus complets de la seva pel·lícula especial en blanc i negre realitzada per encàrrec amb sensibilitat especial per al fenomen.

"Déu meu!" repeteix, recurrent suorós totes les tendes del campament de l'expedició, remenant-ho tot, enfilant-se i submergint-se entre dotzenes d'aparells astronòmics. "Sé que és aquí, sé que el tenia, un pot gran argentat. Ha de ser per aquí." Seguit per una polseguera marró vermellosa clarament visible en la brillant llum del desert abans de les tenebres, ressegueix d'un cap a l'altre la desolada esplanada mauritana fins que finalment entra a l'última de les sis grans tendes de campanya nòmades de color marró.

"Sé que és aquí, ha de ser aquí" diu desesperadament mentre s'arrossega per terra obrint paquets, desplegant llençols i apartant instruments. Mentrestant, els mandrosos ocupants de la tenda prefereixen ignorar-lo. Fins que sobtadament, deixant anar un crit agut, fa un salt d'almenys dos metres fins al sostre central de la tenda.

"Déu meu!" crida, senyalant amb els ulls desorbitats el terra. "Un escorpi! He vist un escorpi! Aquí, sota aquest llençol!"

Un altre membre de l'expedició, un escriptor californià, s'apropa amb una sabata de tennis a la mà i alça amb precaució el llençol. No hi ha cap escorpi.

"Jo n'he vist un" mormola el noi de Nova Jersey repetidament, tot movent el cap. "Us juro que n'he vist un." Uns instants mira al buit,

amb els ulls enfocats a l'infinit, i llavors desapareix de la tenda aixecant un núvol de sorra.

Una mica més enllà, en un racó prop d'una pila de caixes de telescopis buides, un jove psiquiatre —el doctor més jove dels que integren l'equip mèdic de l'expedició, que ha vingut per investigar el fenomen de l'addicció als eclipsis— alça les espatlles displicent i mira com s'allunya el núvol blau de pols i histèria. "Jesús!" diu, tot passant-se la mà pels seus cabells sorrencs, "si s'ennuola el cel a l'hora de l'eclipsi, espero pels collons de Mahoma que tinguem suficient Torazina per a tots aquests".

Els eclipsis de sol tenen lloc a través dels segles en famílies anomenades seqüències saros. Un saros són 18 anys, 11 dies i 8 hores: la durada de temps que tarden el Sol, la Terra i la Lluna a tornar a la mateixa posició relativa d'eclipsi. El saros també és precisament el període d'activitat i repòs del venerable geüiser nord-americà Old Faithfull.

"És d'una importància vital que els visitants que planegin venir aquí ens ho facin saber amb anticipació. Aquesta no és la mena de lloc al qual puguis anar a fer un tomb tranquil·lament."

Mrs. Jean Ould Cheik Abdallabi, directora mauritana de Turisme.

Havia de ser Mauritània —la majoria dels astrònoms ho sabien des de fa anys. L'eclipsi total més perfecte fins a una data que supera el nostre termini mortal de vida, un dels tres millors des d'una meravella que tingué lloc abans de la invasió normanda de Bretanya, una verdadera obligació de ser-hi present-o-ser-un-imbècil per a tots els guillats pels eclipsis que es preïen. I s'havia de fer visible enmig de l'hostil, imprecís i ignot desert en les comunicades latituds d'enlloc: un tros del planeta tan absolutament erm i ignorat que, havent estat conquerit tres cops al llarg de la història, ha estat abandonat tres cops als nòmades indígenes. És clar que alguns sibirites benestants s'embarcaran en vaixells de creuer luxosos que recorren la costa occidental d'Àfrica i, entre glop i glop de whisky, contemplaran el gran espectacle al cel, asseguts confortablement en els seus matalassets de goma a la piscina de la coberta superior —però això és per als rics diletants, els Arthur C. Clarks i els Isaac Asimovs, els comentaristes de la BBC i els professors de ciències de col·legis cars fent vacances. És el mateix que passa amb els participants d'aquests exòtics safaris de 2.000 dòlars a les ribes del llac Rudolf, al nord de Kènia —romàntic com l'infern, i amb molt de color local i bellesa selvàtica i feres i emocions, però sense garanties de tenir

un cel clar ni de beneficiar-se de la màxima totalitat eclipsal. No: hauria de ser Mauritània —un país amb la superfície de Texas i Califòrnia juntes i un total de 100 places hoteleres; un país islàmic el primer i únic president del qual —“Pare de la Nació”— s’anomena Ould Daddah; en què les tempestes de pluja poden estar separades per una dècada, les úniques alegries permeses són la nicotina, la cafeïna i la deshidratació, i la pena per robatori és la mutilació d’una mà. Constitueix la part sud del desert del Sàhara —centre mort per una secada terrible de cinc anys, la pitjor des dels temps bíblics, que féu baixar els pous subterranis centenars de metres i convertí el riu Níger en un barranc enfangat, matà dos milions d’animals i enfonsà un terç de la població en una desnutrició extrema. Un país en el que les ventres dels nens s’inflen com pilotes i on una simple diarrea pot ser fatal.

Els eclipsis de sol són uns fenòmens naturals tan perversos com es pugui imaginar. Sempre escullen les més agrestes tundres àrtiques, punts incomunicats al mig de l’oceà o deserts calcinats, i hi fan les seves aparicions aproximadament semianuals. La seva perversitat només és comparable, extravagància per extravagància, a la perversitat dels seus addictes, i ara, tot just nascut el dia, 4.000 persones d’almenys onze països diferents —la majoria de les quals fa sis mesos no sabien distingir Mauritània de Pernambuco— han anat a instal·lar-se enmig de l’estèril terra desèrtica amb quinze tones d’equip òptic i han muntat un petit campament amb funció d’ull estel·lar. La República Islàmica de Mauritània qualifica tot aquest afer com una catàstrofe massiva i ràpidament s’ha apressat a anunciar que els visats no seran lliurats a qualsevol maniàtic que es presenti amb una Nikon, un para-sol i una cantimplora. Des de la gran secada, els ossos de més del quaranta per cent del bestiar maurità romanen a la tòrrida sorra rogenca de la regió del desert; uns quants centenars més de cadàvers de sonats astrònoms blancs no representarien gaire cosa més.

La Cambra de Comerç estima que foren despesos més de 250.000 dòlars pels addictes als eclipsis totals a l’illa Nantucket el 7 de març del 1970. L’eclipsi total va durar dos minuts i sis segons.

“CONTROL DE RUMORS: Avui No es preveu una tempesta de sorra per al 1900.”

27-6-73. *Pissarra del punt de reunió de l’expedició africana de l’eclipsi, Akjoujt, Mauritània.*

L’expedició científica d’afecionats més gran en la història d’Àfrica ha acampat i es disposa a afrontar les rigors de Mauritània, sota la direcció d’un tranquil i competent astrònom aficionat de Nova Jersey anomenat Roger Tuthill, el qual ha adoptat la roba típica del país per tal d’infondre’s confiança i coratge. Aquests darrers dies de juny, 220 persones han embarcat a bord d’un vell DC-4 a Dakar, al Senegal, i han arribat prop d’Akjoujt (pronunciat gairebé com un esternut), a Mauritània —una petita, trista i pobrament edificada població que s’alça, nua i sola, enmig del desert i que rebrà de ple, durant més de sis minuts, l’ombra neta de la lluna mentre aquesta travessi la superfície terrestre: un poble greixós tan sec i polsegós que no hi ha pas dos habitants que sàpiguen recordar exactament quan va caure la darrera pluja.

Tanmateix, és ben segur que d’ara endavant recordaran fàcilment la setmana que els nord-americans vingueren a visitar-los. L’expedició és, primerament, un espectacle: mestresses de casa, físics, parelles ja grans, mecànics, secretàries, psiquiatres, periodistes, hippies rics, estudiants impulsius, maniàtics, afecionats, ex-enginyers alemanys de coets, capellans, infermeres, astròlegs, un grapat d’ociosos neurotics i uns quants candidats a la psicosis que mai no haurien fet dos passos per sortir un diumenge al camp —tots amuntegats en unes tendes quadrades de deu metres al bell mig d’una esplanada sahariana tancada amb un primitiu mur de pedres, voltats pertot arreu per les pestilents cagarulles que deixà l’última població local de cabres, continuament sobrevolats en cercle per les grans aus negres menjadores de carronya i vigilats, de l’altra banda del mur, per un destacament d’endormiscats soldats mauritans que sostenen velles carrabines i fusells curts automàtics de fabricació israeliana.

Els nord-americans estableixen comunicació amb ells immediatament. La primera nit de campament, un soldat, en un descans del servei, és abordat per un efusiu aficionat baixet de Connecticut —un clàssic obsès-astronòmic d’edat mitjana— que es dedica a mostrar a Achmed el seu quadern de Saturn sencer —200 dibuixos del planeta anellat, cada un d’ells diferent de l’anterior només en escassos minuts de rotació. L’alt i morè Achmed suporta pacientment la sessió, amb el rifle recolzat damunt l’espatlla, i examina cada pàgina assentint amb educació i pronunciant ocasionalment una o dues paraules en el dialecte àrab local.

L’afecionat resplendeix de goig mentre va comentant les imatges: això és veritable comunicació. Quan finalment Achmed se’n va a cercar el seu te amb menta i el seu *tabac*, mostra, però, a la seva cara una torbació palesa. Les imatges de Saturn dibuixades a mà, després d’un examen estret i una visió prou innocent i continuada, tendeixen a esdevenir una representació perfecta d’uns mugrons femenins erectes. La resta dels habitants d’Akjoujt es posen immediatament en contacte amb els nord-americans. En menys de vint-i-quatre hores tots els habitants de la ciutat han trobat alguna cosa per vendre. Els mauritans reconeixen fàcilment les benediccions quan les tenen al davant. Aquesta gent ha vingut, evidentment, per deixar-los una bona part de la seva riquesa fresca. Han viatjat durant tot el llarg camí des del seu país convençuts que presenciarien un esdeveniment provocat sols per la mà d’Alà i, per consegüent, impossible de predir. Però així com Alà donà a les formigues pugons per espremer i beneficiar-se de la seva llet, ha dut a Akjoujt quatre avions carregats de generosos *americains* com si es tractés d’una collita miraculosa. Entre ells canten lloances a Alà; als nord-americans, durant les hores encara fresques del matí, d’hora, o bé quan la calor comença a minvar, a les darreres hores de la tarda, els mostren grapats de collars i braçalets argentats, criden “*Eclipse de soleil!*” i tracten com poden de no riure’s dels seus clients quan són davant d’ells.

Un modest, però digne, eclipsi total de sol serà visible des de l’Argentina el dia de l’aniversari de l’assassinat de John Kennedy l’any 1984.

30 de juny del 1973 - 08.00.00 hores

Cap a les vuit del matí del dia de l’eclipsi, la temperatura ha pujat a més de quaranta graus —camí dels 50.º del migdia— i l’indret on han estat muntats els telescopis està a punt de bullir entre astrònoms i energia nerviosa. El mig acre de grava rogenca és un bosc de trípodes d’alumini resplendents, cada un dels quals fonamenta llargs tubs negropacs o cromo-argentats que donen alberg a un rosari de lents —probablement amb un cost superior als 100.000 dòlars—, dos-cents magnífics exploradors òptics de l’espai tapats amb un filtre de porpra dicromàtic, tots enfocats fixament en la mateixa dècima de grau al mig del cel —el qual en aquests moments està cobert pels estranys núvols de color crema que fan del sol naixent saharià un disc blanquinós perfecte; més densos que normalment, aquest matí el cobreixen totalment. És clar que no és casual.

La tensió a l’esplanada és gairebé tan densa com la capa de núvols. Falten menys de tres hores per als 400 segons que culminaran cinc llargs anys de plans i preparacions, estigui ennuvolat o no, i manca temps per als darrers preparatius, els petits retocs i els ajusts dels ajusts. Tothom s’assegura que la ploma escriurà, la pel·lícula rodarà, els cossos de les Nikon i Pentax i Hasselblad s’acoblaran i es desprendran de les montures telescòpiques amb una precisió instantània fluida. Les taules d’exposició són rellegides per mil·lèsima vegada, els càlculs són realitzats novament, hom examina les càmeres Bolex i Arriflex, assaja metres de Plus X, pel·lícules d’alta sensibilitat, en color i en blanc i negre, o les emulsions i les coses més exòtiques —tot en virtut de poder garantir que un rodet mal ajustat, un flash descarregat, un diafragma amb un error d’un mil·límetre o qualsevol altra cosa no arruïni la imprescindible immortalització del moment crític: la captura de l’ombra lunar.

Tothom coneix les velles històries de terror —oblidar-se de treure els filtres de densitat neutral durant el clímax total, arruïnar dues-centes plaques de Tri-X per desaparar-les en ASA 25 o el cas d’aquella dona tan exaltada que va enfocar malament la seva càmera, massa baixa, i es va perdre dos terços de l’eclipsi en el moment just de la seva totalitat—, idees tenebroses que produeixen una suor freda a mesura que s’apropa l’hora culminant. En els moments màxims de l’eclipsi total, la combinació d’humanitat i quincalleria òptica sembrada a l’esplanada desapararà un sens fi de fotos idèntiques produint un zumzeig continuat de clics suficient per a empenyar tots els camells del sud del Sàhara —però la multiplicat de fotografies no és l’important. L’important és aconseguir-ne una de pròpia —un perfecte, quant a exposició i imatge, efecte d’anell de diamant, un positiu coronal d’extens recorregut en color, el disc espectacular amb l’aurèola radiada—, feta amb la *pròpia* Nikon-Questar, que retingui almenys una mica de la màgia solar eclipsada. Reduïda pel que fa a la seva grandesa, segurament, però capturada amb les pròpies mans. I és així com es justifiquen els exàmens i més exàmens: ningú no vol ser el dissortat protagonista d’una nova anèdota horrorosa de fracàs davant l’eclipsi.